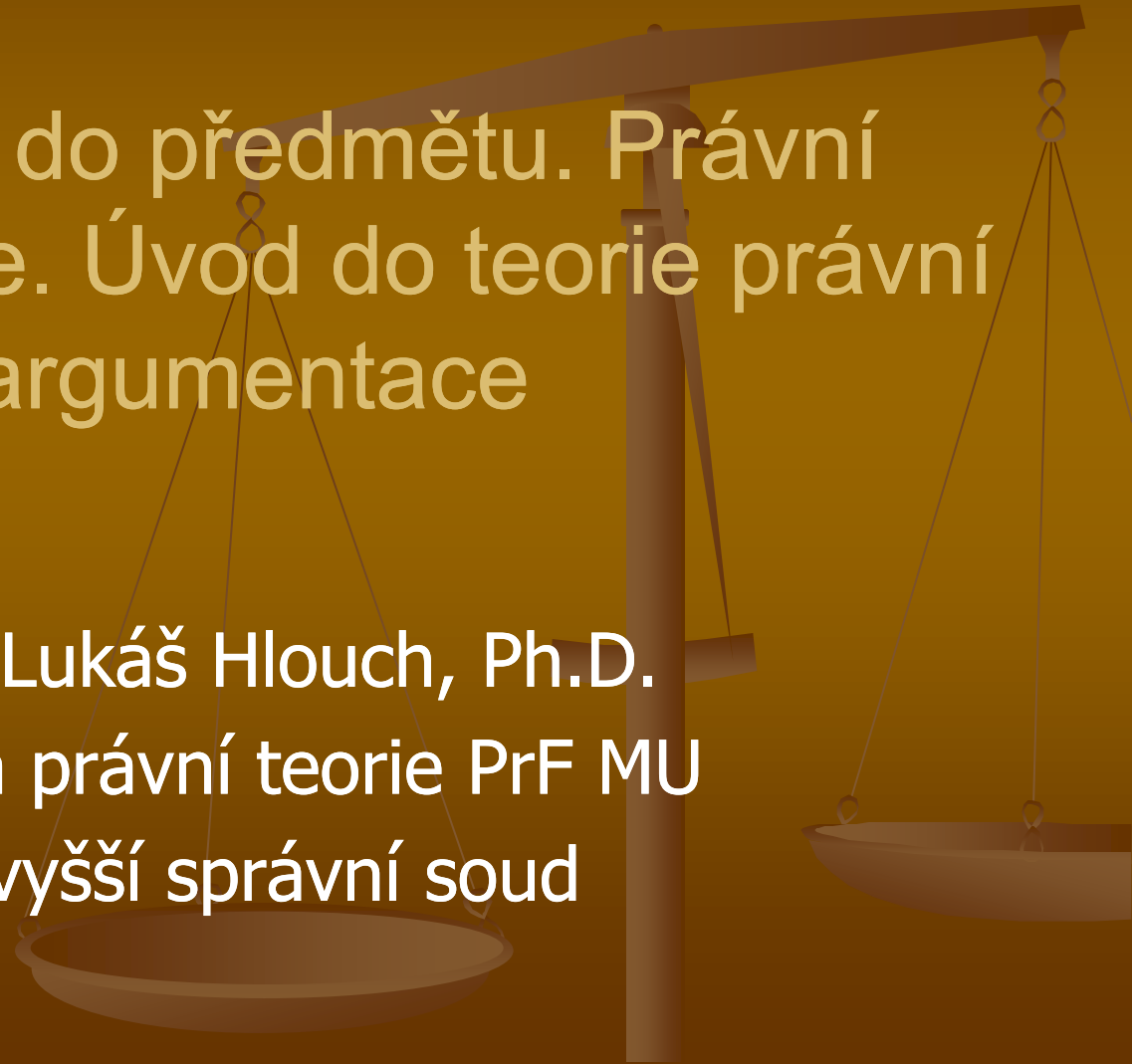

Právní interpretace a argumentace IX. semestr

PI. Úvod do předmětu. Právní
metodologie. Úvod do teorie právní
argumentace

JUDr. Lukáš Hlouch, Ph.D.
Katedra právní teorie PrF MU
Nejvyšší správní soud

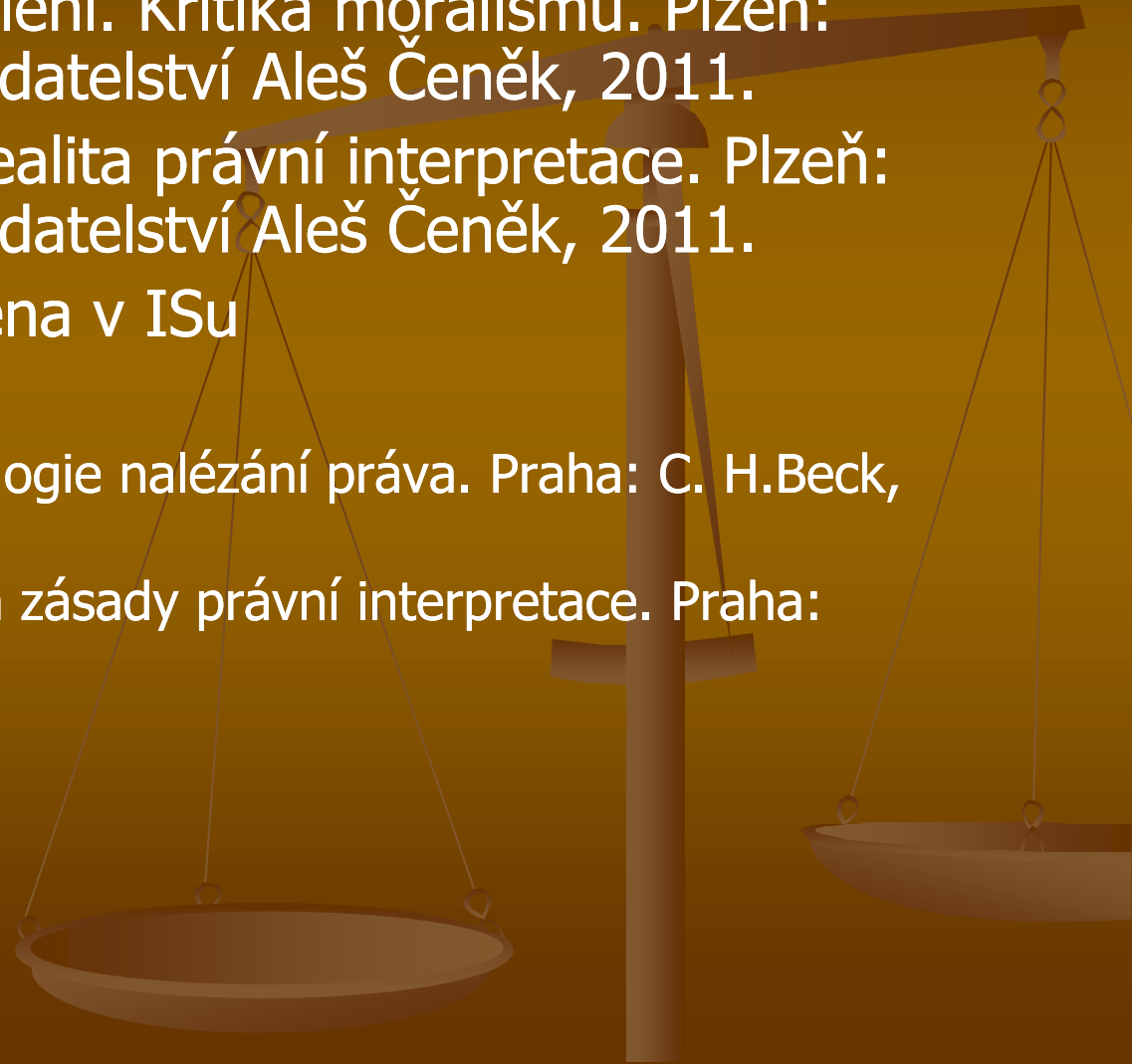
Smysl a cíle předmětu

■ Cíl předmětu

- Návaznost na výuku Teorie práva I., II.; Dějiny právního myšlení, Právní filosofie...
  - Doplnění a prohloubení znalostí
- Základní teze: PRÁVO JE ARGUMENTATIVNÍ POVAHY
- „Vyšší“ teorie
  - Není dogmatická, nýbrž polemická a relativní
  - Propojenost s právní filosofií (jurisprudence)
- Vazba na realitu právní praxe
  - Advokacie, soudnictví
  - Otázky interpretace a aplikace práva z různých pohledů
- Dvě větve předmětu
  - Morální problémy v právu (doc. Sobek)
    - porozumění významu etiky v právním myšlení (meta-etika); schopnost etické analýzy právního případu; schopnost etické argumentace
  - Metodologické problémy právní praxe (JUDr. Hlouch + JUDr. Hapla)
    - Demonstrace praktických ukázek aplikace právní metodologie v právní praxi (advokacie, soudnictví)

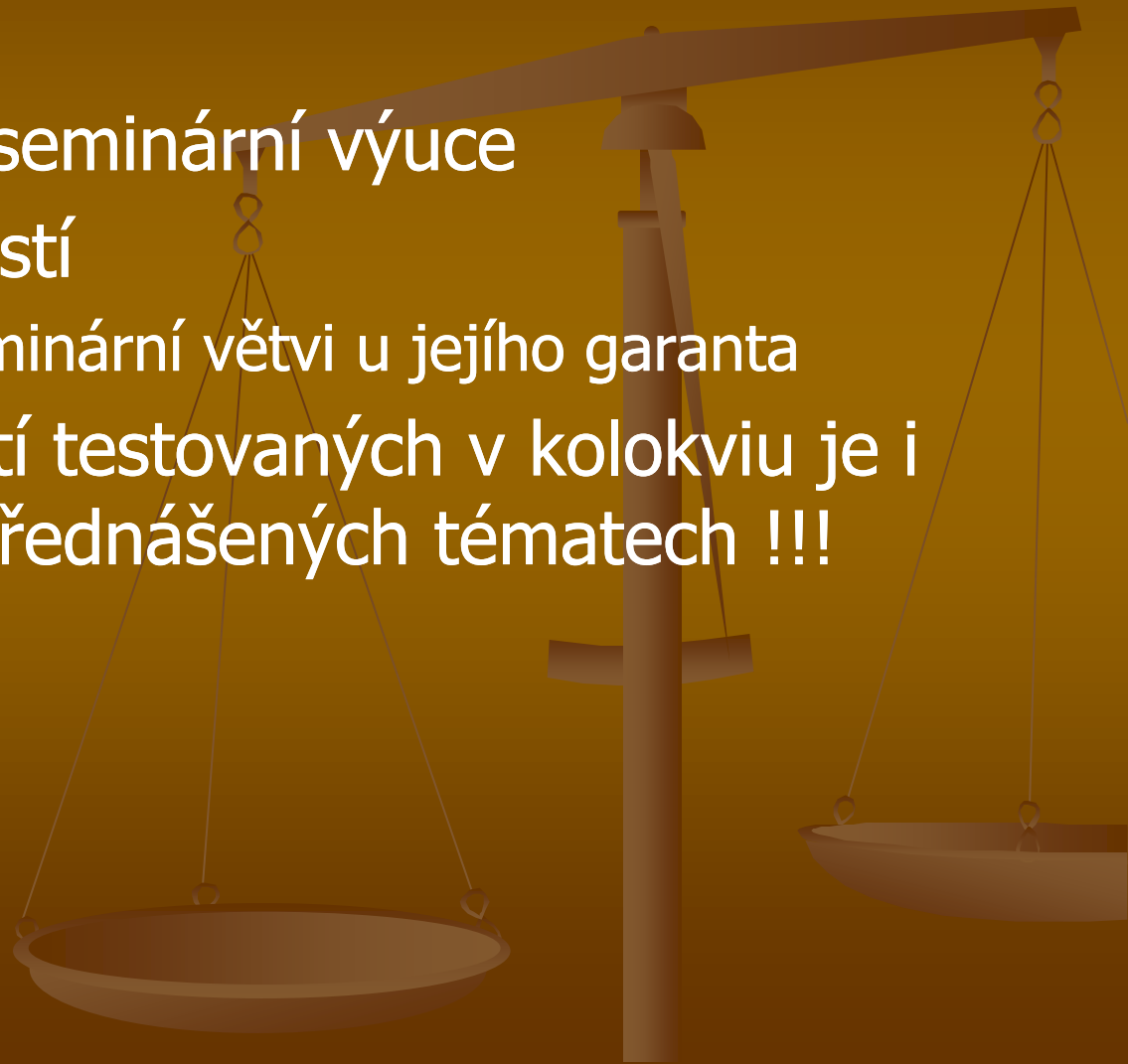
Základní literatura

- Sobek, T. Právní myšlení. Kritika moralismu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.
- Hlouch, L. Teorie a realita právní interpretace. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.
- Další literatura uvedena v ISu
  - Zejména:
    - Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Praha: C. H.Beck, 2011.
    - Wintr, J. Metody a zásady právní interpretace. Praha: Auditorium, 2012.

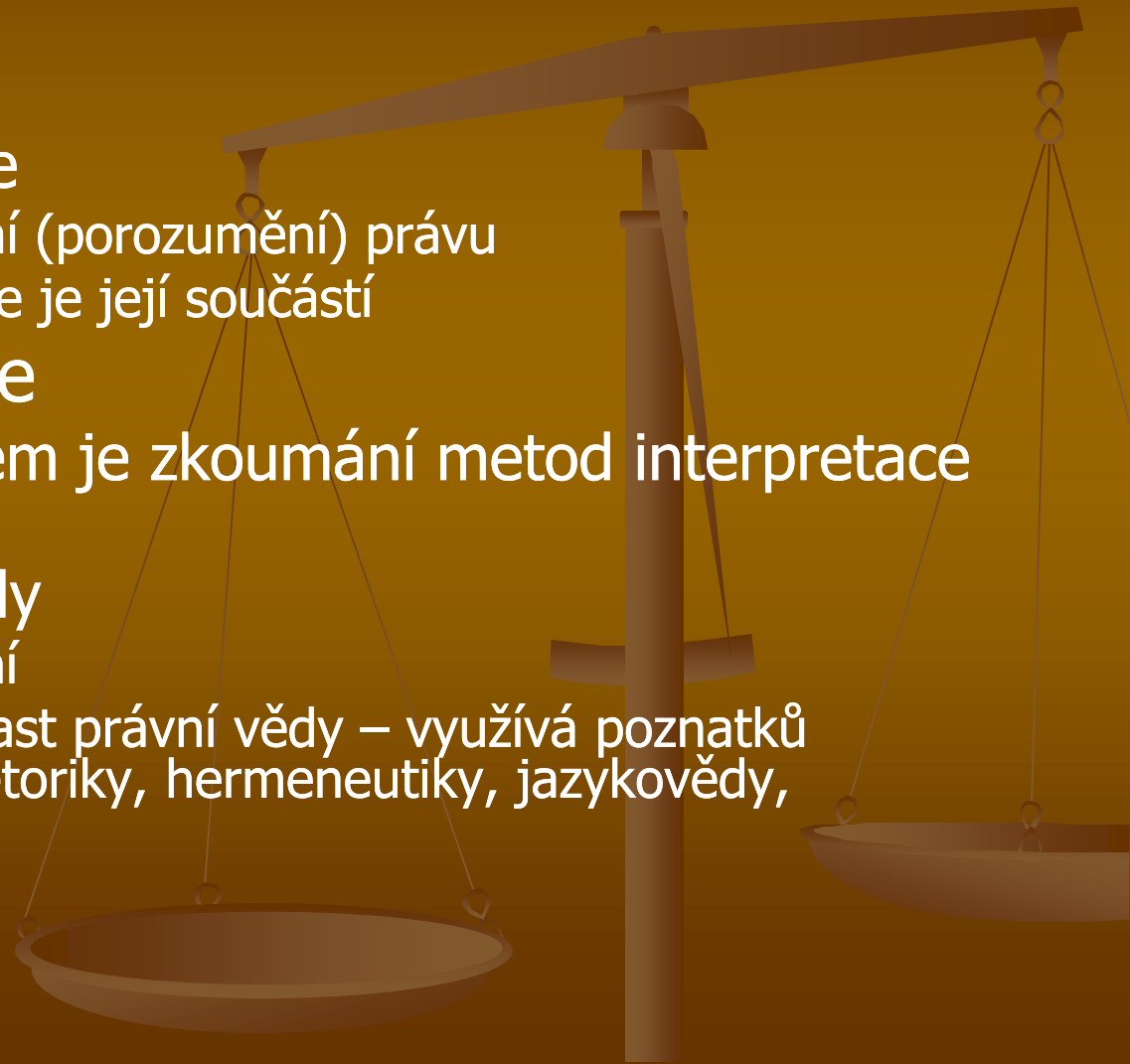
Způsob ukončení předmětu

- Kolokvium
  - Aktivní účast v seminární výuce
  - Testování znalostí
    - V konkrétní seminární větvi u jejího garanta
  - Součástí znalostí testovaných v kolokviu je i orientace v odpřednášených tématech !!!

Právní metodologie

- Jurisprudence
  - Právní ontologie
  - Právní gnoseologie
    - Nauka o poznávání (porozumění) právu
    - Právní metodologie je její součástí
- Právní metodologie
  - Hlavním předmětem je zkoumání metod interpretace a aplikace práva
  - Metody právní vědy
    - Nejsou čistě právní
    - Jde o hraniční oblast právní vědy – využívá poznatků filosofie, logiky, rétoriky, hermeneutiky, jazykovědy, ekonomie apod.

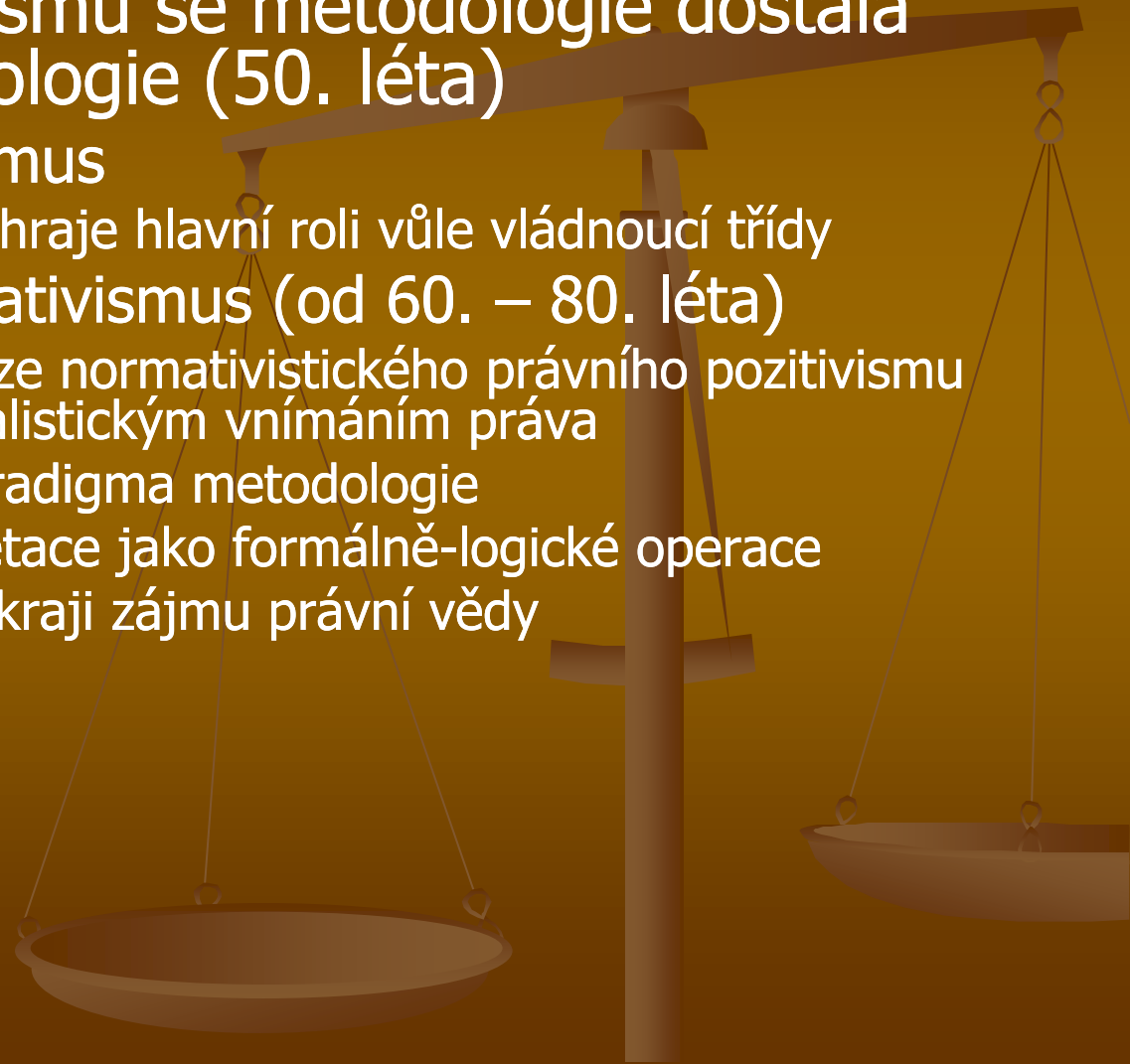

Pojetí právní metodologie a vývoj právního myšlení I.

- Až do 19. století byla právní věda v Evropě považována za knihovědu, jejímž předmětem bylo zejména studium římského práva
  - Metodologie v roli jakési pomocné disciplíny právní vědy vycházela z tohoto pojetí práva
  - Pojmová jurisprudence (G. Puchta)
  - Historicko-právní škola (**F. C. von Savigny**)
- Od 19. století - obratu právní vědy směrem k živému právu (Ehrlich), sociologické směry, právní realismus
  - zájmová jurisprudence (Jhering), volnoprávní škola (Kantorowicz), hodnotová jurisprudence (K. Larenz)
  - Pozornost metodologie se obrací více k právní praxi
- Počátek 20. století
  - Odklon od sociologických směrů
  - Normativistické směry (ryzí nauka právní, brněnská normativní škola)
  - Možnost poznání živého práva byla považována za nereálnou, šlo o teorii systému práva a jeho pramenů

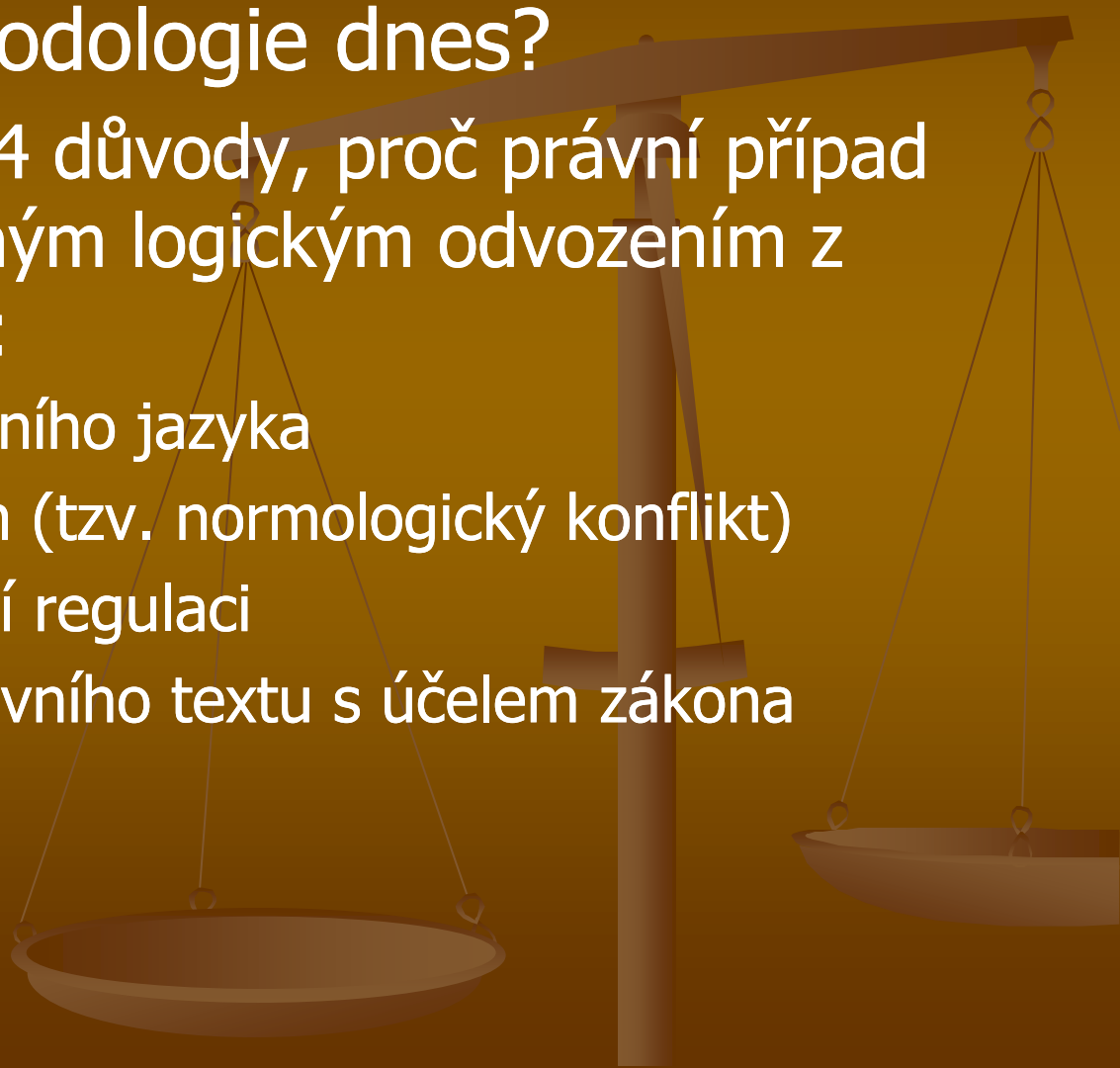
Pojetí právní metodologie a vývoj právního myšlení II.

- Po nástupu socialismu se metodologie dostala pod vliv státní ideologie (50. léta)
  - Marxismus-leninismus
    - Na poznání práva hraje hlavní roli vůle vládnoucí třídy
  - Socialistický normativismus (od 60. – 80. léta)
    - Zjednodušená verze normativistického právního pozitivismu spojeného s formalistickým vnímáním práva
    - Objektivistické paradigma metodologie
    - Představa interpretace jako formálně-logické operace
    - Metodologie na okraji zájmu právní vědy

Pojetí právní metodologie a vývoj právního myšlení III.

- Proč právní metodologie dnes?
  - Robert Alexy – 4 důvody, proč právní případ nelze řešit pouhým logickým odvozením z pramenů práva:
    - Neurčitost právního jazyka
    - Konflikty norem (tzv. normologický konflikt)
    - Mezery v právní regulaci
    - Rozpor normativního textu s účelem zákona

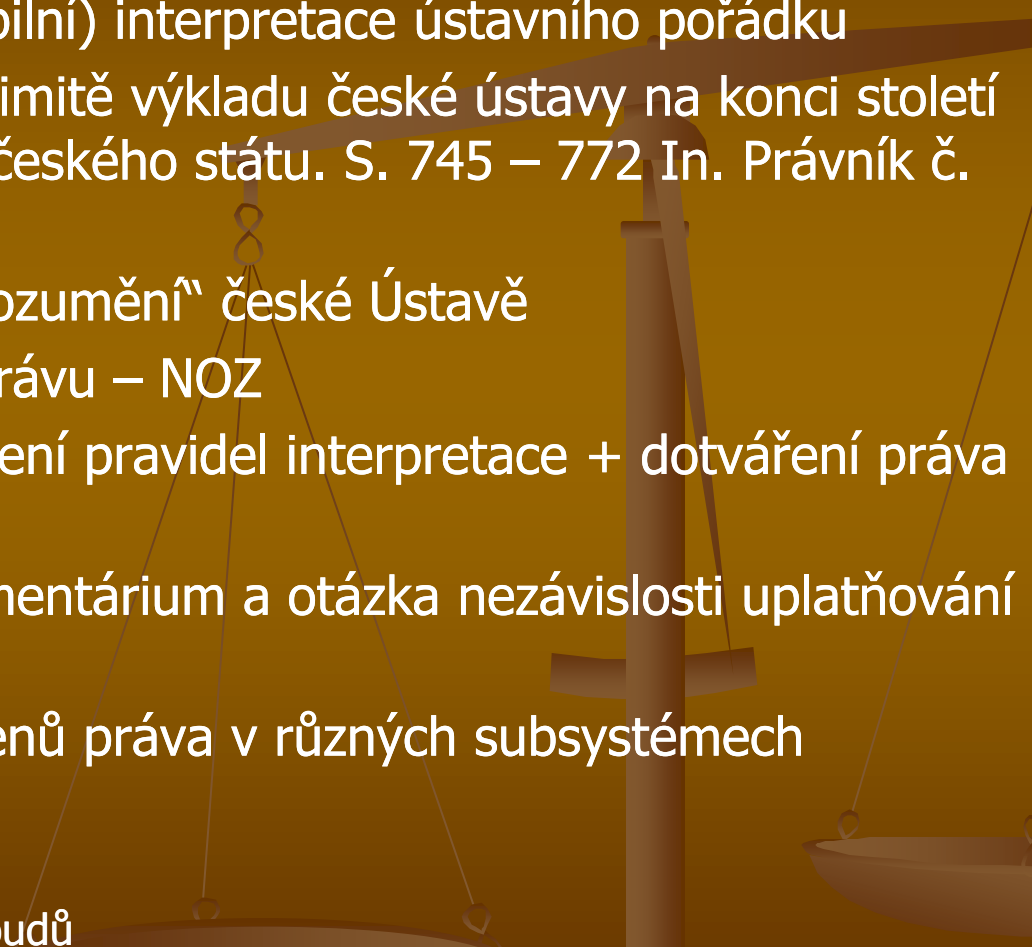

Pojetí právní metodologie a vývoj právního myšlení IV.

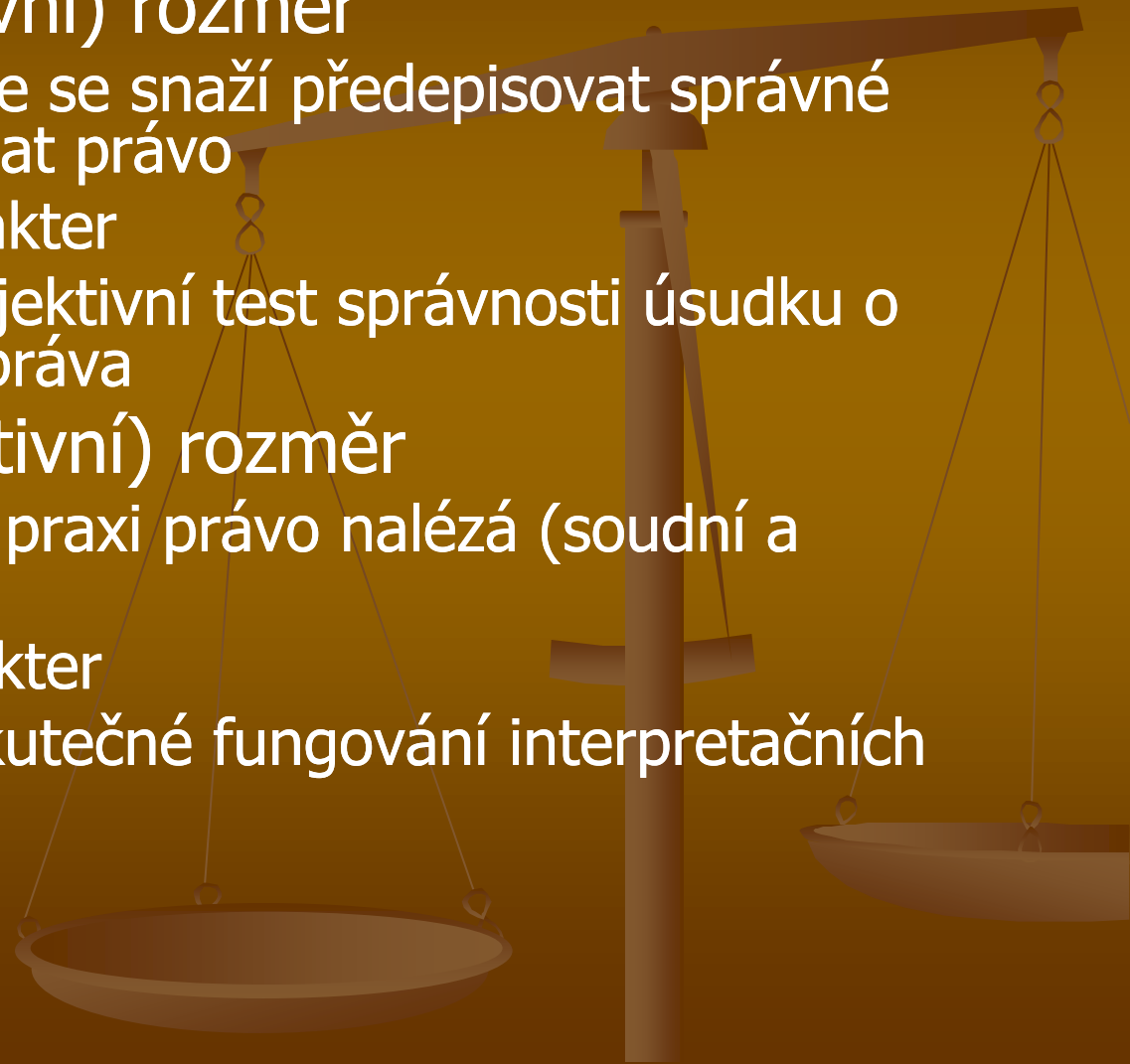
- Česká právní metodologie dnes
  - Vliv různých směrů právního myšlení, zejména angloamerické právní filosofie
  - Po r. 1989 dochází postupně k renesanci metodologického myšlení, a to zásluhou zájmu právní praxe i doktríny
    - Judikatorní činnost Ústavního soudu ČR
    - Re-formulace základních metodologických přístupů
  - Metodologie se snaží nalézt objektivní kritéria pro právní rozhodování v zájmu zamezení libovůle (svévole)

Současné výzvy právní metodologie v českém prostředí

- Hledání optimální (plausibilní) interpretace ústavního pořádku
    - Malenovský, J. O legitimitě výkladu české ústavy na konci století existence moderního českého státu. S. 745 – 772 In. Právník č. 8, 2013.
      - Absence „předporozumění“ české Ústavě
  - Revoluce v soukromém právu – NOZ
    - Relativně nové vymezení pravidel interpretace + dotváření práva v soukromém právu
    - Nové pojmové instrumentarium a otázka nezávislosti uplatňování práva veřejného
  - Problém hierarchie pramenů práva v různých subsystémech právního řádu
    - Právo EU
    - Judikatura vnitrostátních soudů
-

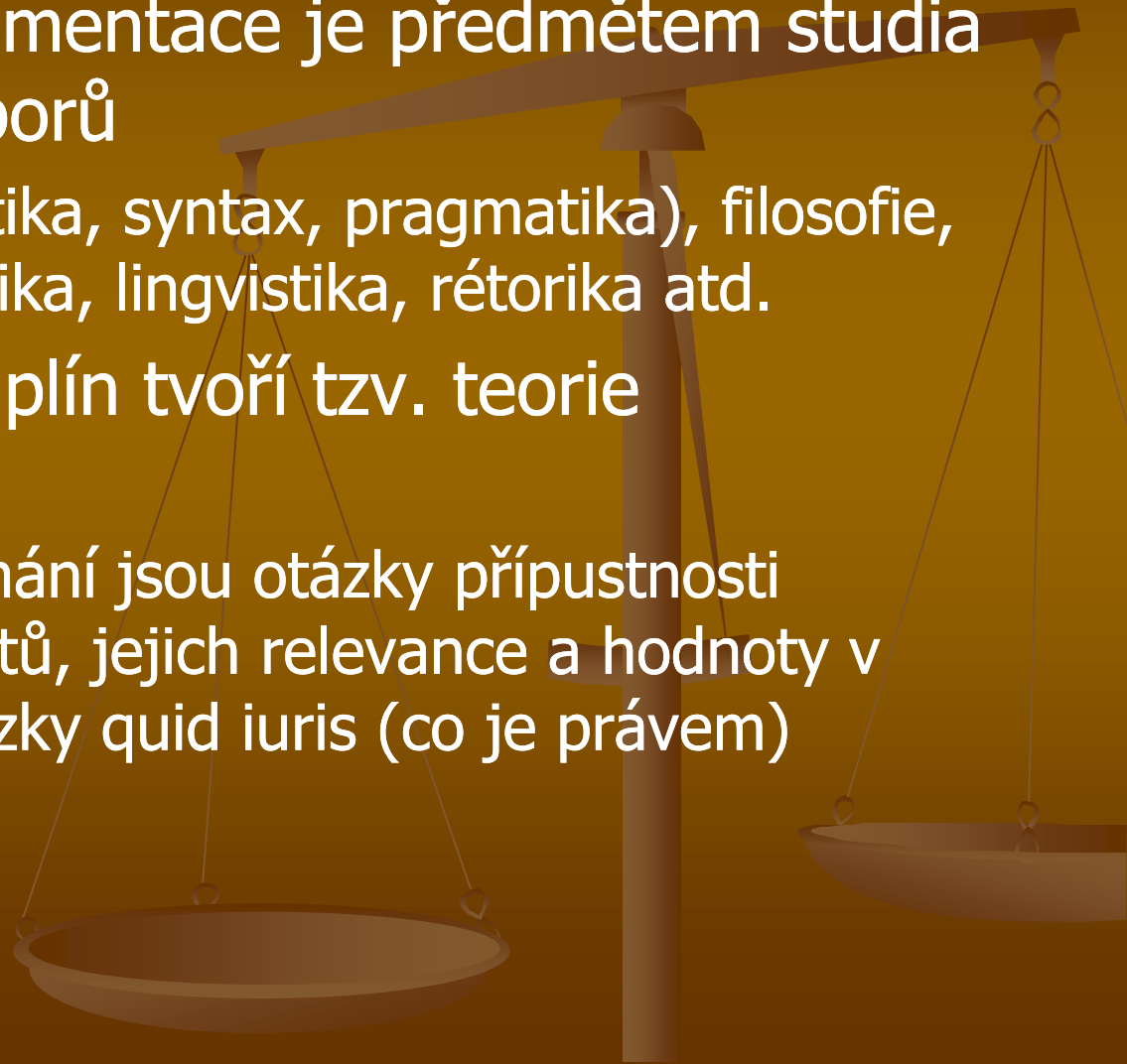
Rozměry právní metodologie

- Vědecký (normativní) rozměr
  - Právní metodologie se snaží předepisovat správné postupy, jak nalézat právo
  - Preskriptivní charakter
  - Cílem je nalézt objektivní test správnosti úsudku o obsahu platného práva
- Praktický (deskriptivní) rozměr
  - Jak se skutečně v praxi právo nalézá (soudní a správní praxe)
  - Deskriptivní charakter
  - Cílem je popsat skutečné fungování interpretačních procesů v právu

Úvod do teorie právní argumentace

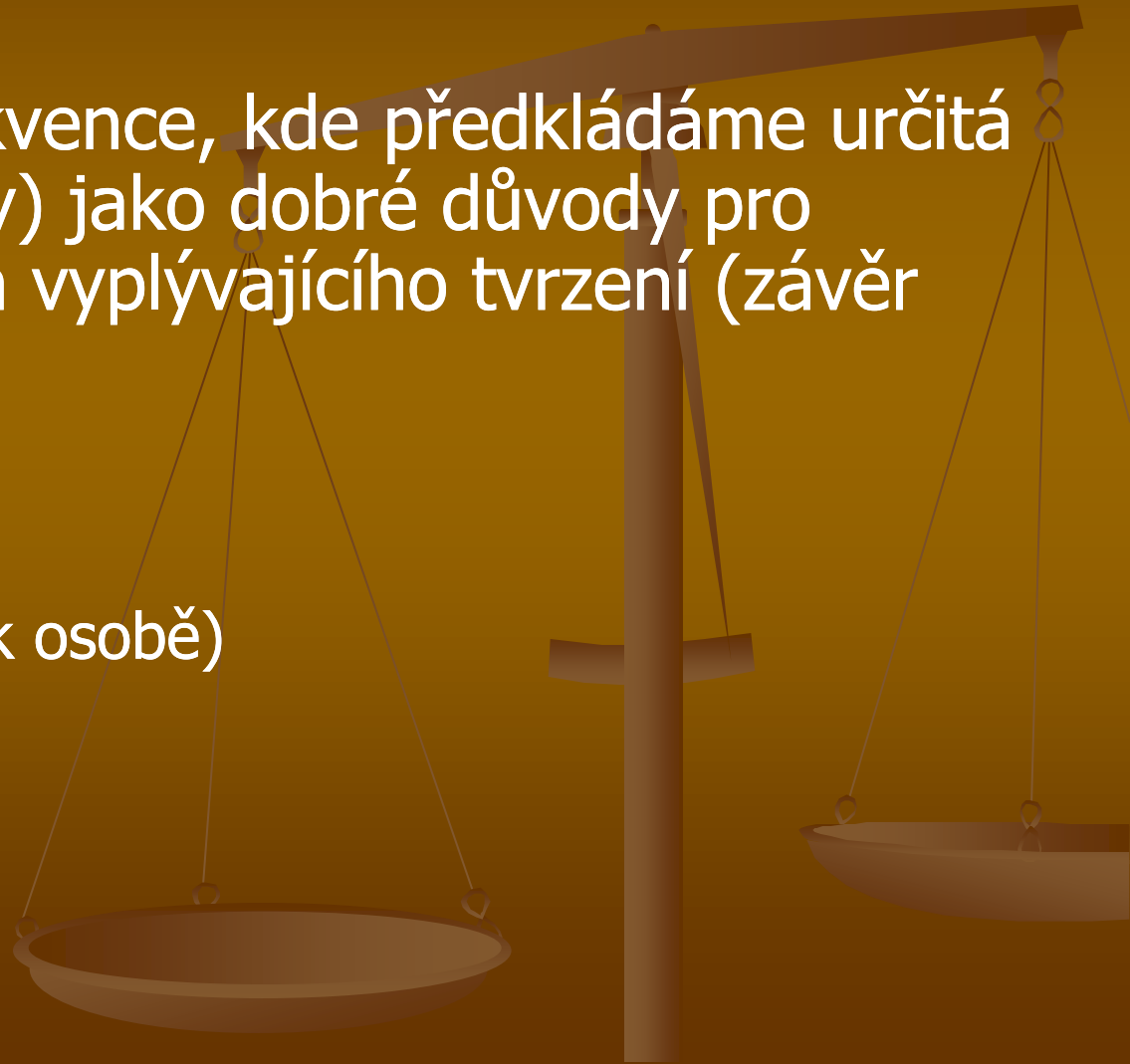
- problematika argumentace je předmětem studia mnoha vědních oborů
  - sémiotika (sémantika, syntax, pragmatika), filosofie, hermeneutika, logika, lingvistika, rétorika atd.
- průnik těchto disciplín tvoří tzv. teorie argumentace
  - Předmětem zkoumání jsou otázky přípustnosti právních argumentů, jejich relevance a hodnoty v odůvodňování otázky *quid iuris* (co je právem)

Pojem argumentace I.

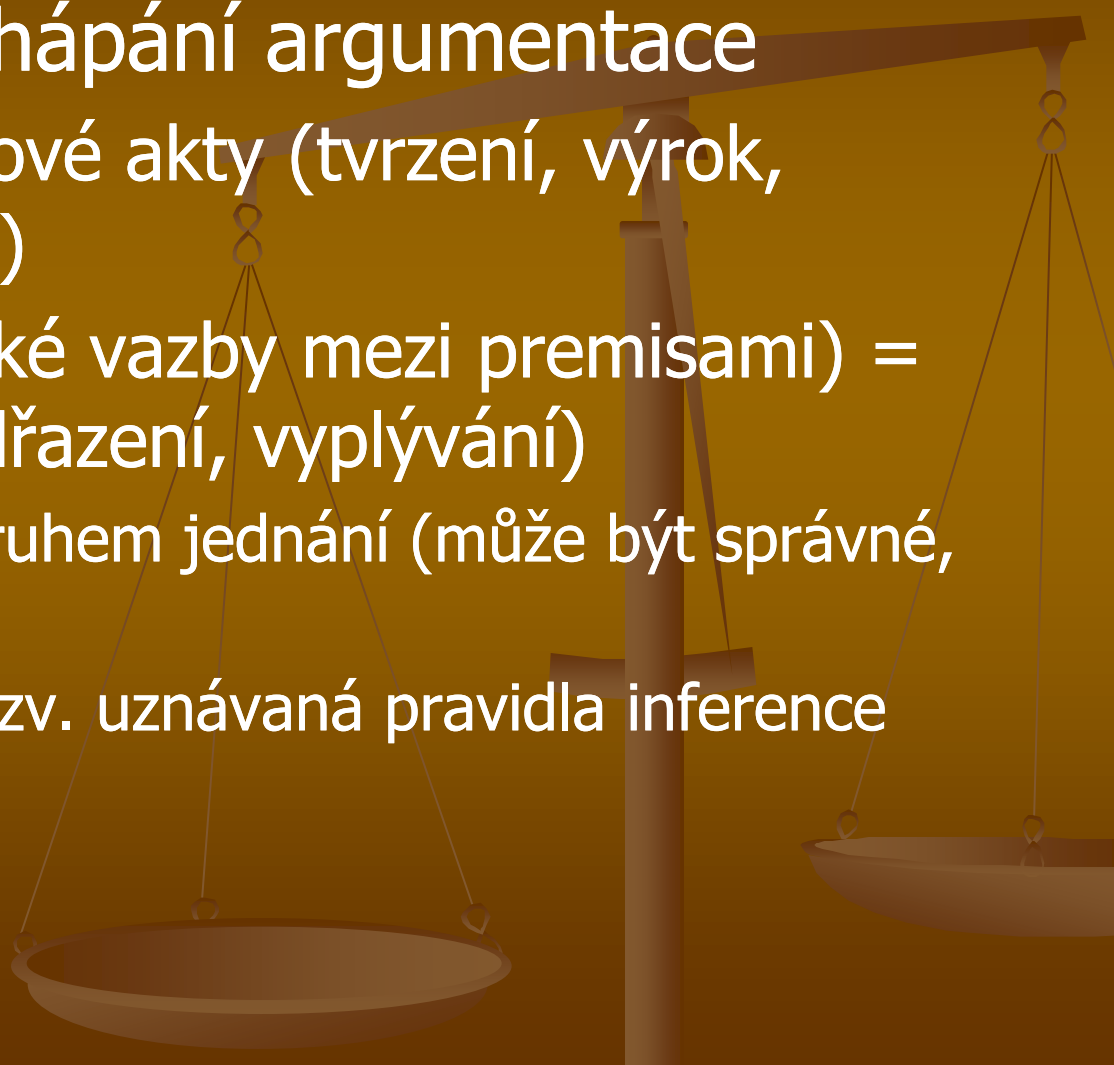
■ Argumentace

- myšlenková sekvence, kde předkládáme určitá tvrzení (premisy) jako dobré důvody pro akceptaci z nich vyplývajícího tvrzení (závěr argumentu)
- rozměry:
  - ad rem (k věci)
  - ad personam (k osobě)
  - logický
  - přesvědčovací

Pojem argumentace II.

- komunikativní chápání argumentace
  - **premisy** = řečové akty (tvrzení, výrok, normativní věta)
  - přechody (logické vazby mezi premisami) = **inference** (podřazení, vyplývání)
    - jsou zároveň druhem jednání (může být správné, či nesprávné)
    - kritériem jsou tzv. uznávaná pravidla inference

Inference

■ typy uznávaných inferenčních schémat

■ DEDUKCE

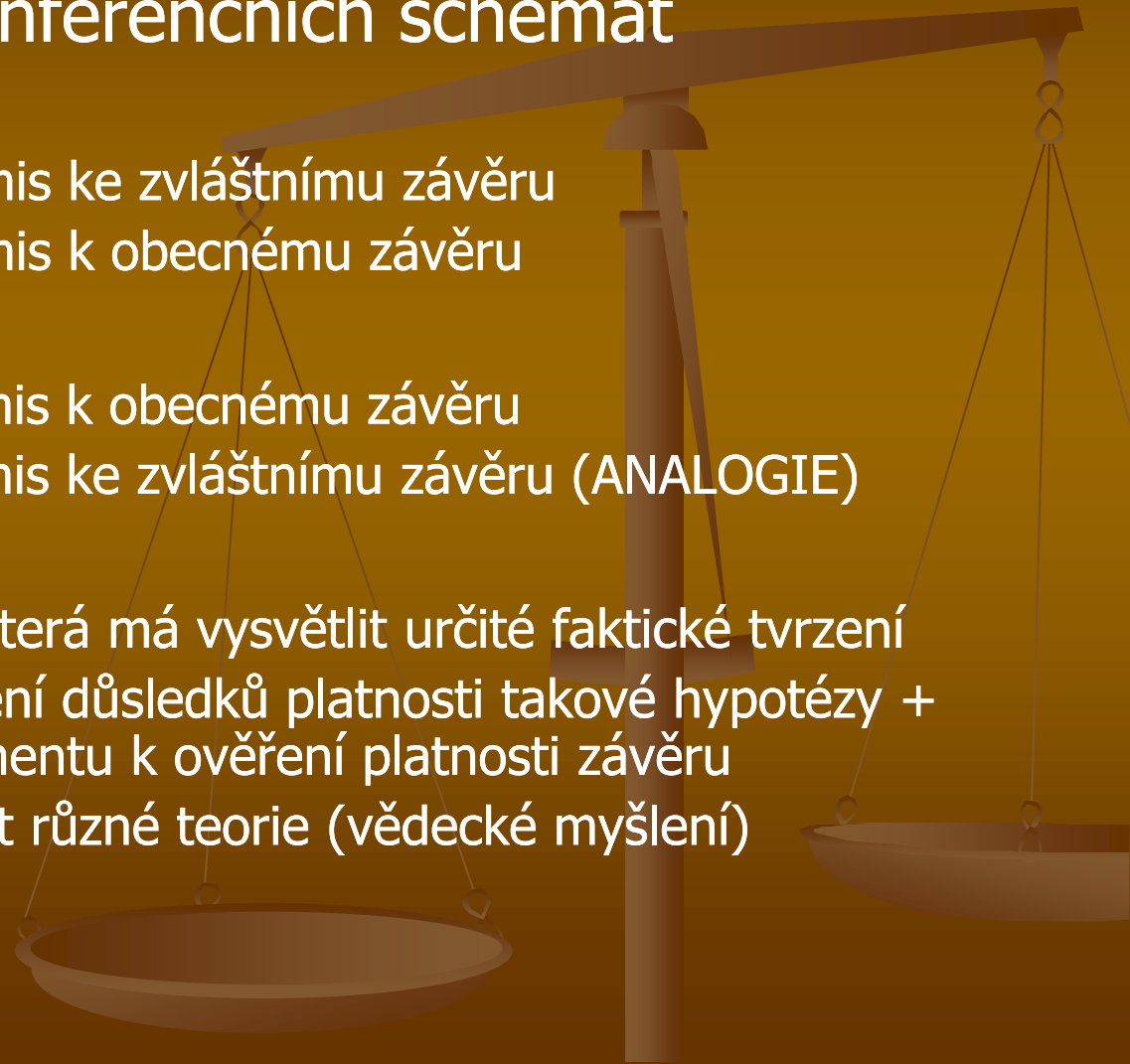
- Od obecných premis ke zvláštnímu závěru
- Od obecných premis k obecnému závěru

■ INDUKCE

- od zvláštních premis k obecnému závěru
- od zvláštních premis ke zvláštnímu závěru (ANALOGIE)

■ ABDUKCE

- Návrh hypotézy, která má vysvětlit určité faktické tvrzení
- Deduktivní odvození důsledků platnosti takové hypotézy + formulace experimentu k ověření platnosti závěru
- Cílem je generovat různé teorie (vědecké myšlení)

Argument

- syntaktické pojetí (myšlenkový pochod v mysli aktéra – výrok, normativní věta)
- sémantické pojetí (překlad do konkrétního jazyka – jazykové vyjádření)
- různé významy
  - 1) dílčí část argumentačního řetězce tvořená:
inference

$P_1, P_2 \dots P_n \rightarrow \rightarrow \rightarrow \rightarrow \rightarrow \rightarrow Z$

- 2) ve smyslu konkrétní premisy P_n bez závěru
  - Tvrzení, jehož cílem je prokázat platnost určité dokazované teze (probandum)

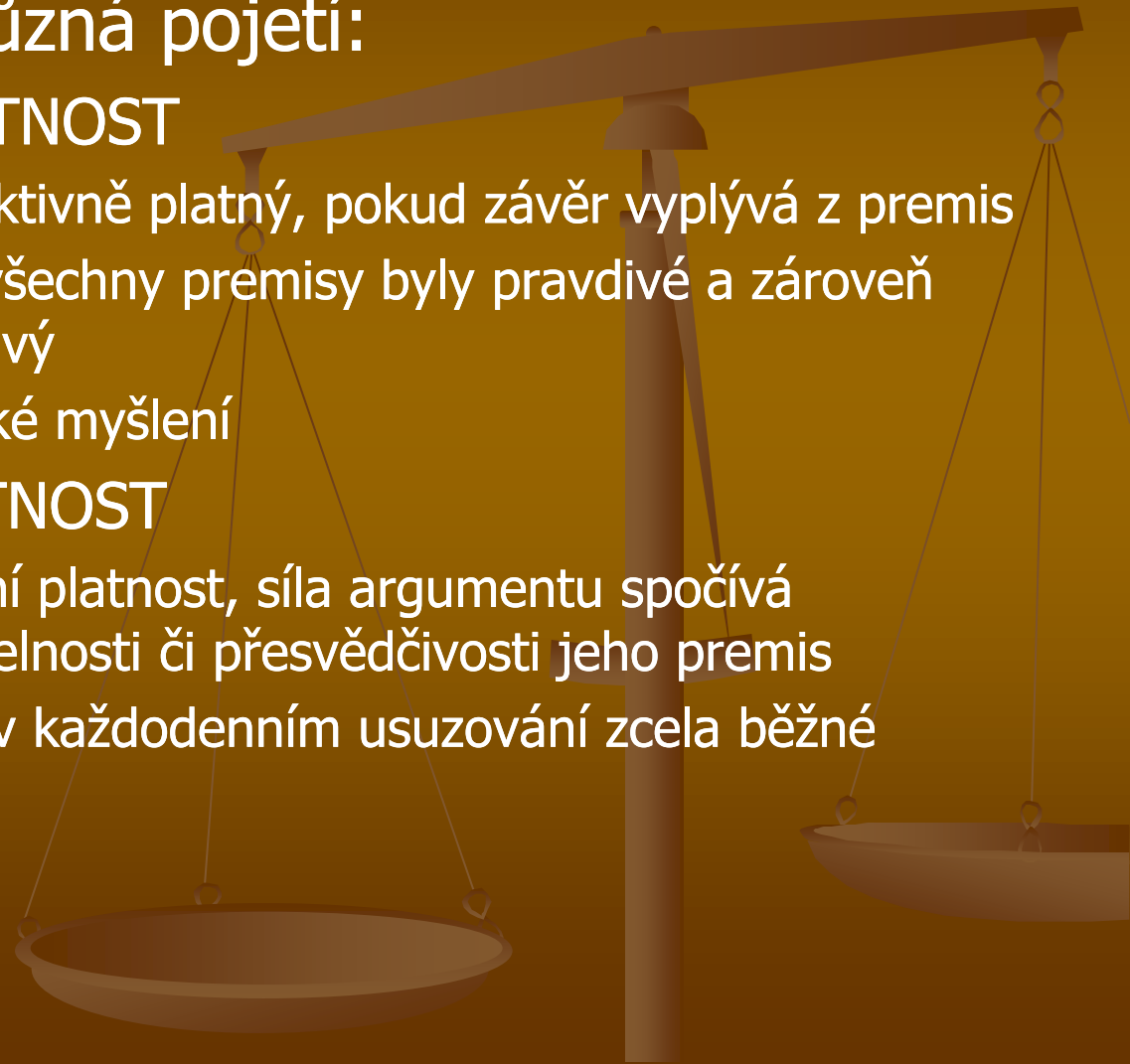

Kritéria správnosti argumentace I.

- Pravdivost a platnost v argumentaci
  - Logika studuje pouze formu argumentace a platnost vztahů vyplývání – proto se jí říká „formální logika“
  - Pravdivostní hodnotu mají pouze **propozice (výroky)**
    - Problém s jinými formami vět (příkazy, otázky) – nemají pravdivostní hodnotu
  - Formálně platný argument je takový argument, jehož platnost je odvozena z platnosti logických konstant (kvantifikátory, logické spojky)

Kritéria správnosti argumentace II.

- Typy platnosti – různá pojetí:
  - DEDUKTIVNÍ PLATNOST
    - argument je deduktivně platný, pokud závěr vyplývá z premis
    - není možné, aby všechny premisy byly pravdivé a zároveň byl závěr nepravdivý
    - typický pro vědecké myšlení
  - INDUKTIVNÍ PLATNOST
    - Pravděpodobnostní platnost, síla argumentu spočívá v empirické ověřitelnosti či přesvědčivosti jeho premis
    - Tyto úsudky jsou v každodenním usuzování zcela běžné

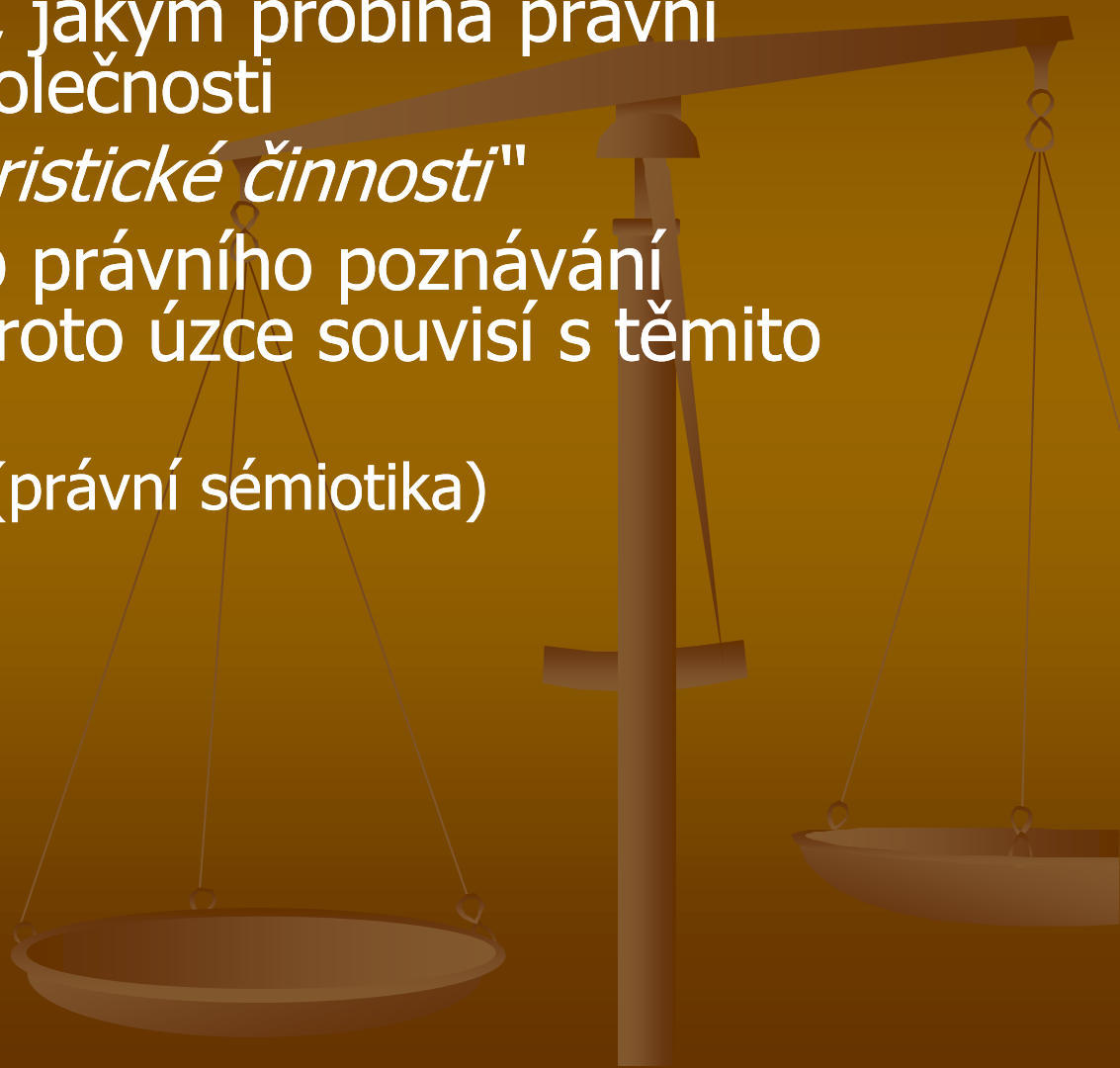

Reálná argumentace

- Jednota formy (jazykový projev) a obsahu (myšlenková sekvence)
- Argumentace neprobíhá na platformě schémat formální logiky, nýbrž ve formě přirozeného jazyka (rétorický charakter)
- Většina prakticky užívaných argumentů je deduktivně neplatných, neboť obsahují tzv. zamlčené premisy
  - V argumentačním schématu chybí premisy, které jsou logicky nutné, aby byl závěr argumentu platný
  - Tzv. enthymemata (Aristoteles), nebo také isomorfismy (Makkonen, Aarnio)
    - Úsudky, které u adresáta (účastníka komunikace) předpokládají porozumění samo sebou
    - Jde o funkcionálně a pragmaticky podmíněné úsudky – význam je dán konvencí užití jazyka a situací, v níž je úsudek užit

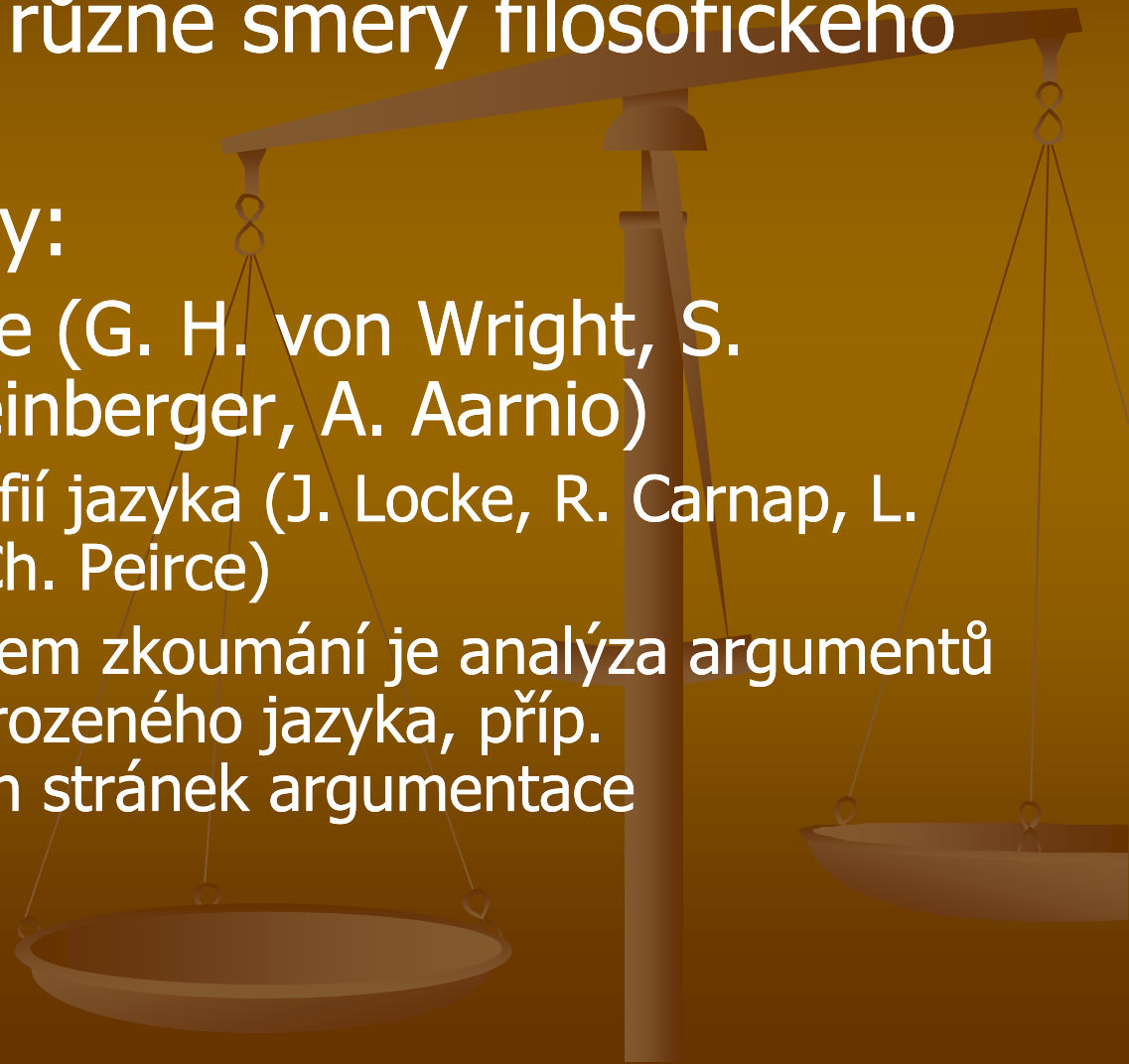
Právní argumentace

- Jeden ze způsobů, jakým probíhá právní komunikace ve společnosti
- F. Haft: „*vrchol juristické činnosti*“
- Jedná se o způsob právního poznávání (porozumění), a proto úzce souvisí s těmito problémy:
  - Právním jazykem (právní sémiotika)
  - Logikou
  - Dialektikou
  - Rétorikou
  - Hermeneutikou

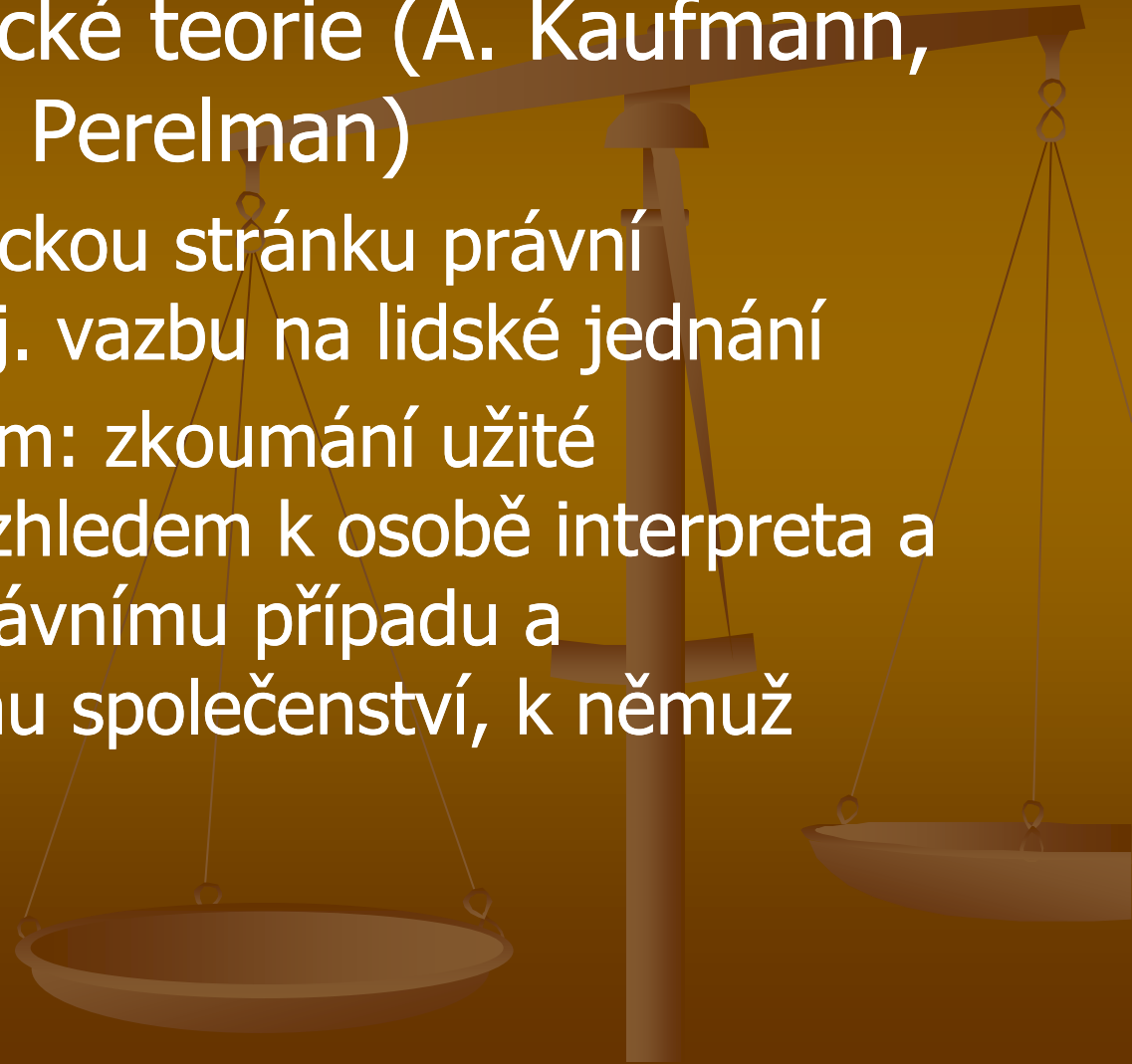
Současné teorie právní argumentace

- Orientované na různé směry filosofického myšlení
- Tři hlavní proudy:
  - Analytické teorie (G. H. von Wright, S. Toulmin, O. Weinberger, A. Aarnio)
    - Inspirace filosofií jazyka (J. Locke, R. Carnap, L. Wittgenstein, Ch. Peirce)
    - Hlavním objektem zkoumání je analýza argumentů jako útvarů přirozeného jazyka, příp. institucionálních stránek argumentace

Současné teorie právní argumentace

- Topicko – rétorické teorie (A. Kaufmann, T. Viewegh, Ch. Perelman)
  - rozvíjí pragmatickou stránku právní argumentace, tj. vazbu na lidské jednání
  - Základní problém: zkoumání užité argumentace vzhledem k osobě interpreta a konkrétnímu právnímu případu a komunikativnímu společenství, k němuž interpret náleží

Současné teorie právní argumentace

- Diskursivní teorie (J. Habermas, R. Alexy)
  - hlavním předmětem zkoumání už nejsou jen útvary právního jazyka, nýbrž samotné lidské jednání, které je pragmatickým východiskem právní argumentace.
  - Cílem je vymezit pravidla fungování diskursu (tzn. argumentační řeči), proto jsou tyto teorie nazývány jako „procedurální“
- Další směry
  - Law and Economics (tzv. ekonomická analýza práva)
  - Critical Legal Studies
  - Law and Literature

Struktura právní argumentace I.

- Pro právní usuzování je typické tzv. případové myšlení
  - Právní normy jsou typizovaná pravidla pro řešení obdobných případů téhož druhu (tzn. typu)
  - PRÁVNÍ PŘÍPAD (kvalifikační schéma):
    - SKUTKOVÁ PODSTATA (TYP) $\Leftrightarrow$ SKUTEK (konkrétní případ)
- Základní jednotkou je právní argument (či argumentační výpověď)
  - Právní argument
    - Právní argumentační tvrzení (právní argument) v zásadě může vypovídat o obsahu právní normy, právního principu, právní zásady, tedy souhrnně vzato o obsahu práva.
  - Skutkový argument
    - skutečnostech světa bytí (tzv. skutkových dějích, okolnostech, tedy o právně relevantních skutečnostech)
    - Tyto argumenty vypovídají o tzv. skutkovém stavu (SKUTKU)

Struktura právní argumentace II.

- Vlastnosti argumentu:
  - Skutkový argument:
    - Věcná správnost, pravdivost (tzn. korespondence tvrzení s jeho propozicí - objektivně zjistitelným stavem věcí) – zásady objektivní pravdy
    - Nebo alespoň vysoká pravděpodobnost (vyloučení rozumných pochybností)
    - Verifikace probíhá v procesu **dokazování** (interpretace skutkových okolností)
  - Právní argument
    - Právní správnost (tzn. musí být dovoditelný z pramenů práva, které jsou součástí předmětného systému práva – příslušnost argumentu k systému práva a k pravidlům vedení právní argumentace)
    - Plausibilita (hodnověrnost, přesvědčivost)
    - Verifikace (Rektifikace – O. Weinberger) probíhá v procesu **právní interpretace**
- Argumentační řetězec
  - Spojení (řazení) jednotlivých argumentů (výpovědí) souvislého komunikačního toku (textu)

Struktura právní argumentace

■ Ad argumentační řetězec

■ Typy řetězců:

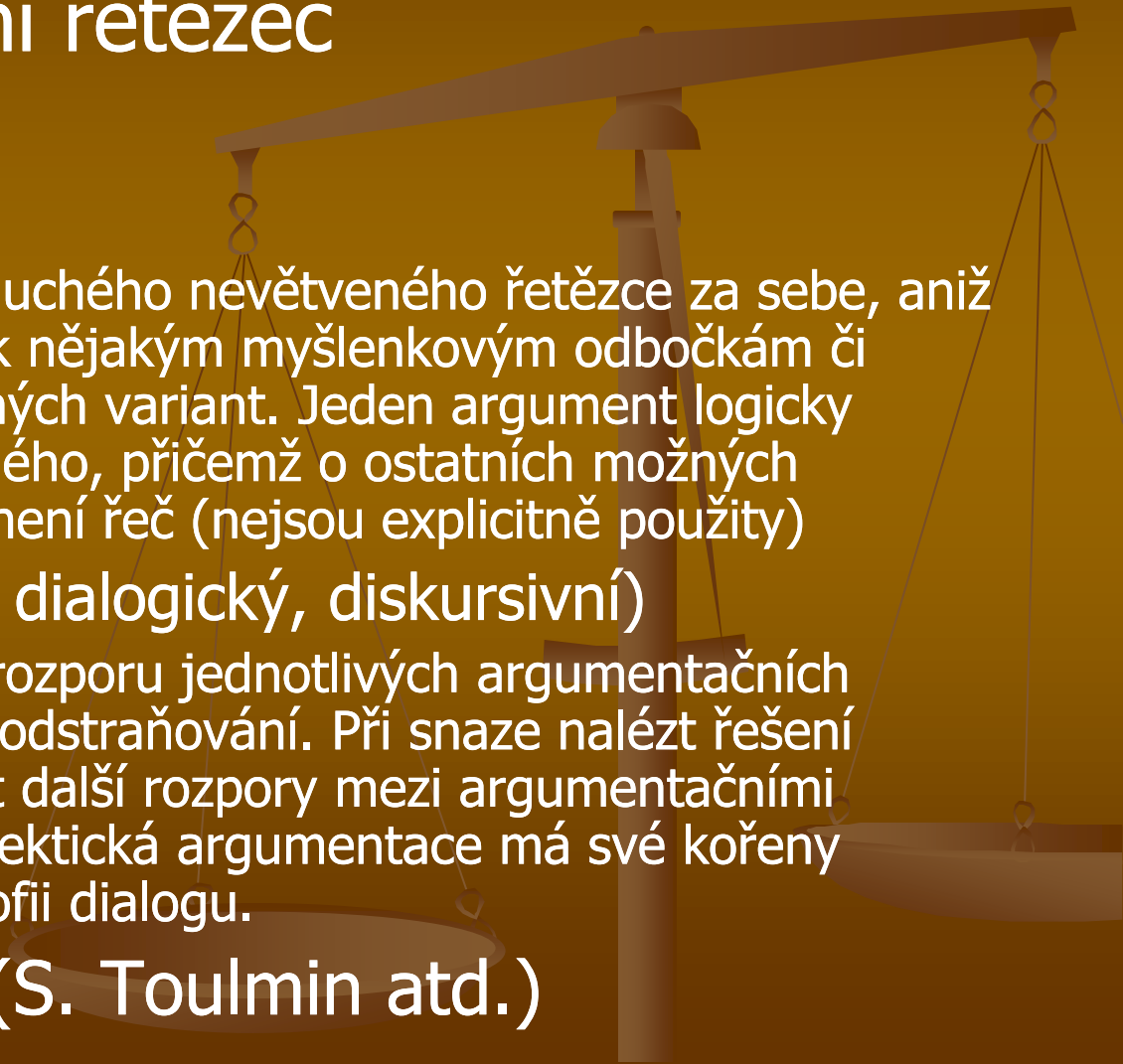
■ Lineární

- řadí do jednoduchého nevětveného řetězce za sebe, aniž by docházelo k nějakým myšlenkovým odbočkám či zvažování různých variant. Jeden argument logicky vyplývá z druhého, přičemž o ostatních možných argumentech není řeč (nejsou explicitně použity)

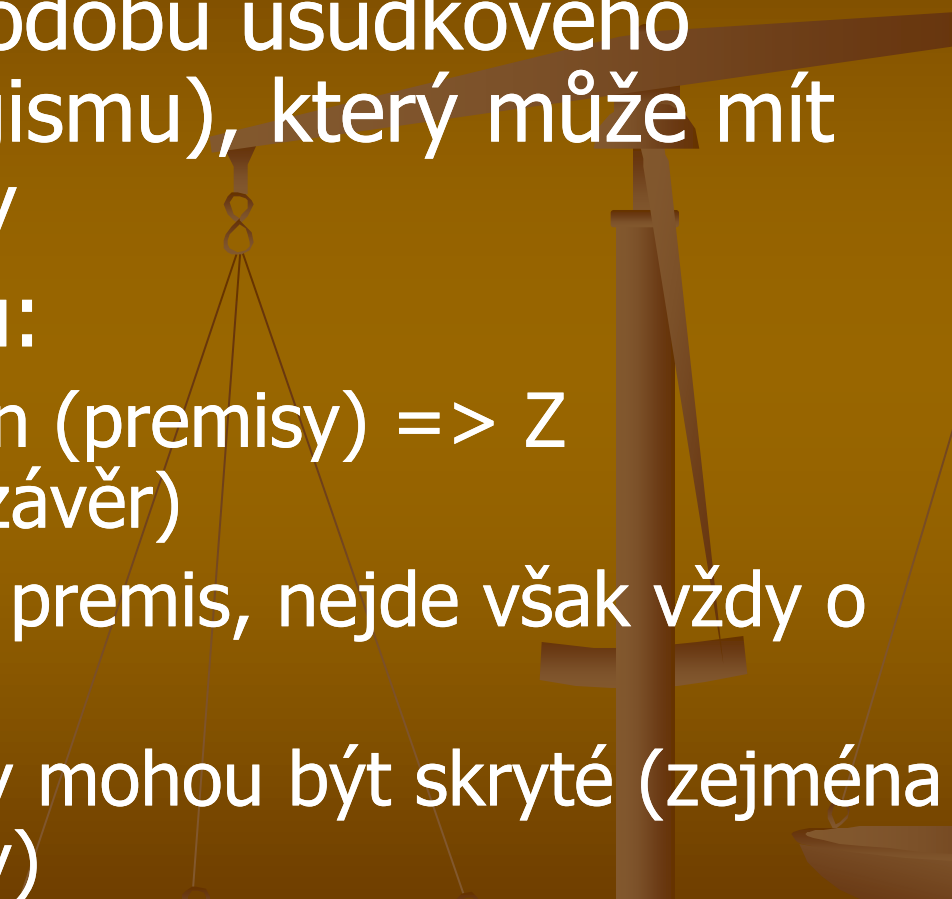
■ Dialektický (též dialogický, diskursivní)

- je založen na rozporu jednotlivých argumentačních tvrzení a jeho odstraňování. Při snaze nalézt řešení mohou vznikat další rozpory mezi argumentačními tvrzeními. Dialektická argumentace má své kořeny v antické filosofii dialogu.

■ Další typologie (S. Toulmin atd.)

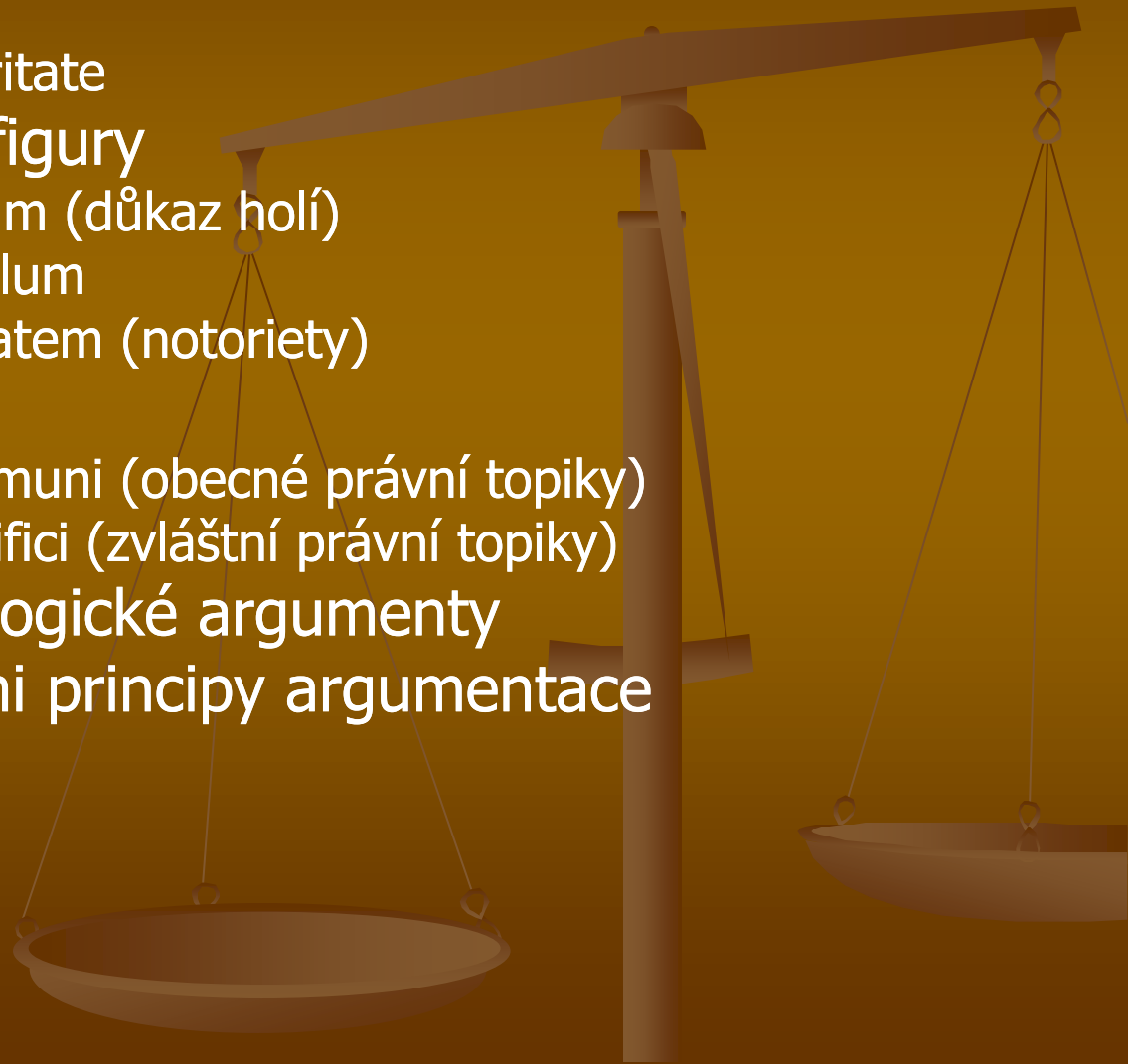

Struktura argumentu v právní argumentaci

- Argument má podobu úsudkového schématu (sylogismu), který může mít různé dílčí formy
  - Model sylogismu:
    - $P1 + P2 + \dots + Pn$ (premisy) $\Rightarrow Z$ (argumentační závěr)
    - Závěr vyplývá z premis, nejde však vždy o nutné vyplývání
    - Některé premisy mohou být skryté (zejména tzv. isomorfismy)
-

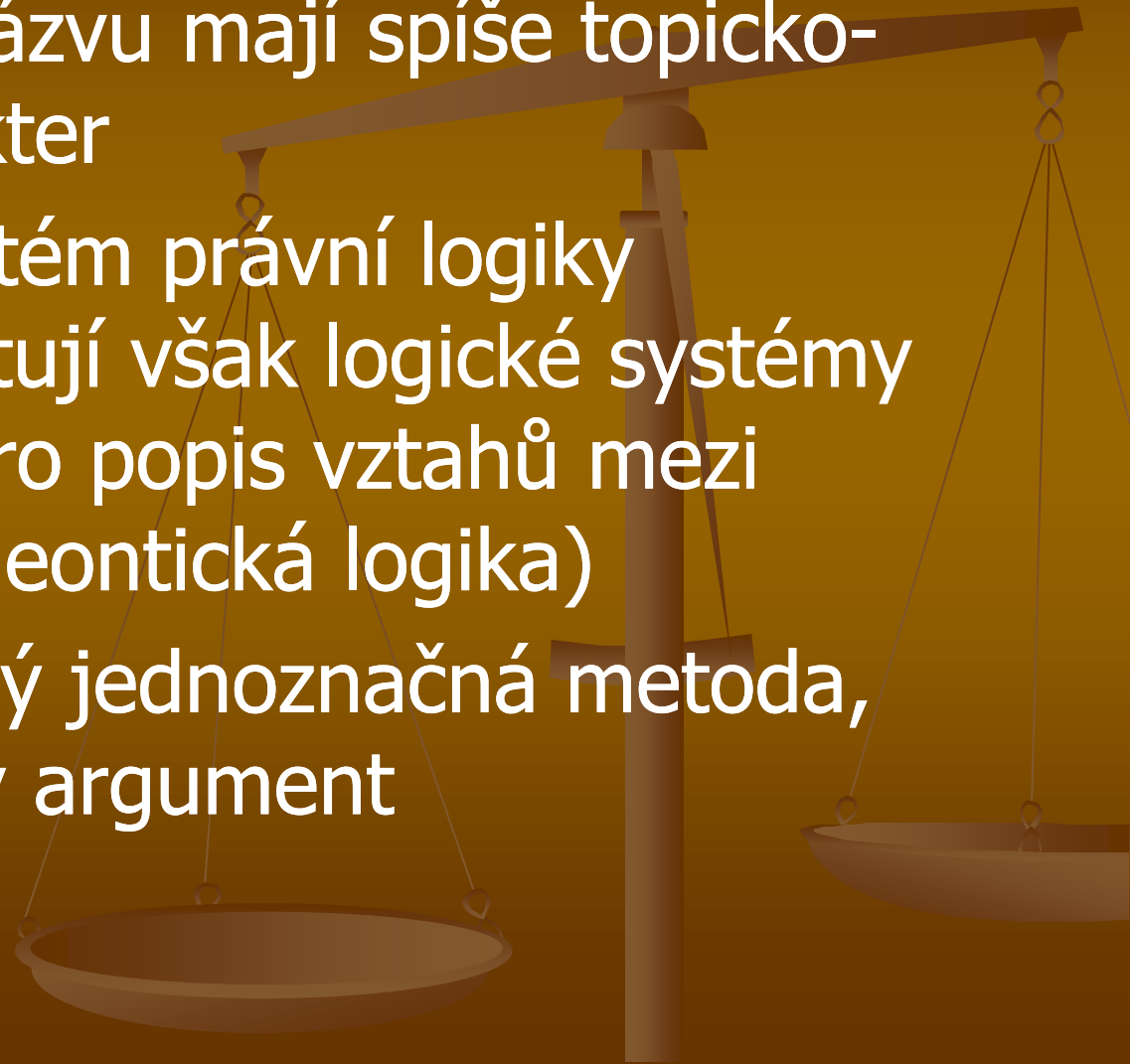
Typologie argumentů užívaných v právní argumentaci

- Pragmatické figury
  - Argumentum ex autoritate
- Rétorické (eristické) figury
  - Argumentum baculinum (důkaz holí)
  - Argumentum ad populum
  - Argumentum ad veritatem (notoriety)
- Topické figury
  - Argument a loco communi (obecné právní topiky)
  - argument a loco specifici (zvláštní právní topiky)
- Tzv. zvláštní právně-logické argumenty
- Argumenty základními principy argumentace
  - Bezespornost
  - Koherence
  - Úplnost

Zvláštní právně-logické argumenty

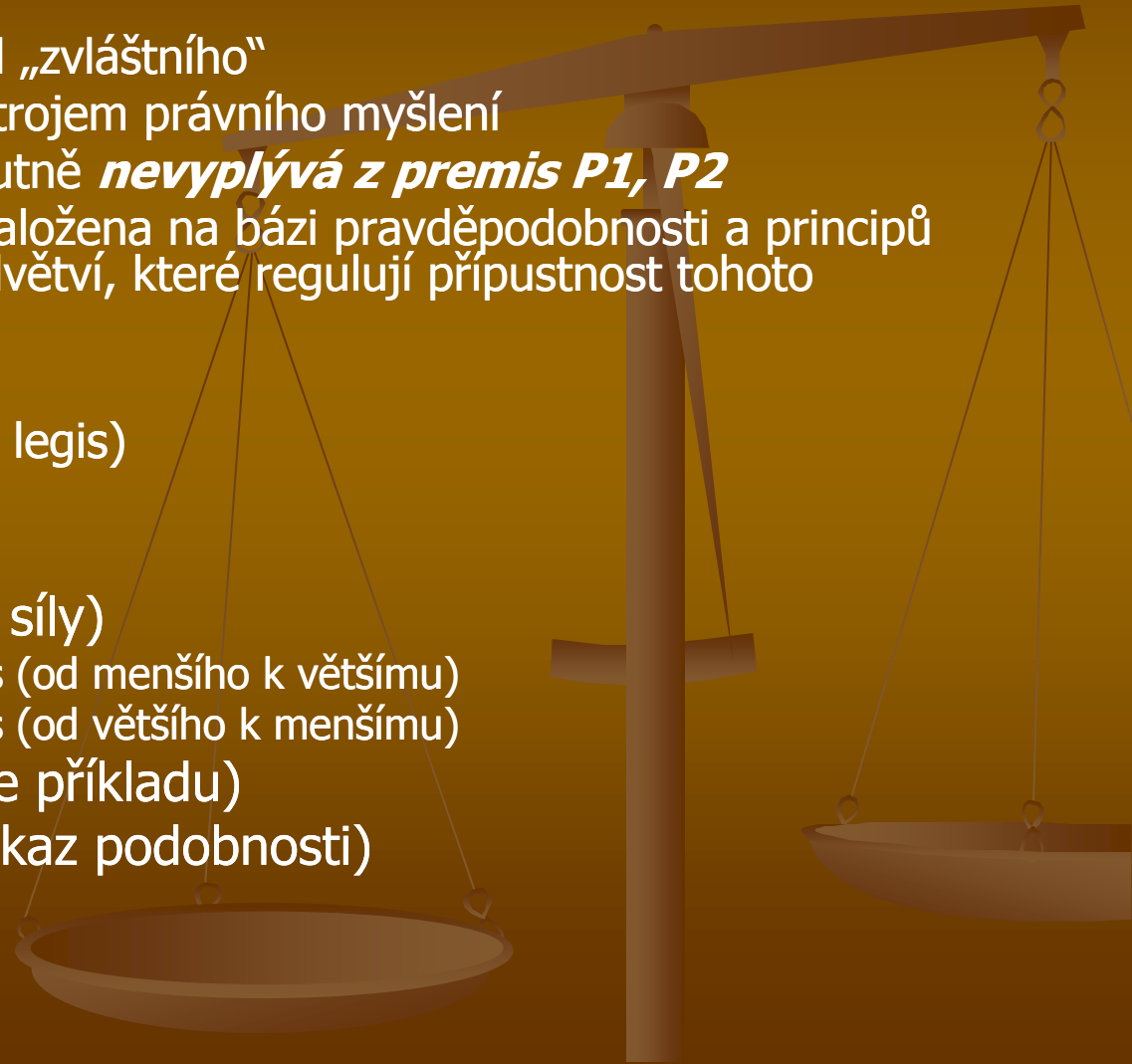
- Oproti svému názvu mají spíše topicko-rétorický charakter
- Samostatný systém právní logiky neexistuje, existují však logické systémy konstruované pro popis vztahů mezi normami (tzv. deontická logika)
- Neexistuje žádný jednoznačná metoda, kdy použít který argument

Zvláštní právně-logické argumenty

Analogické argumenty

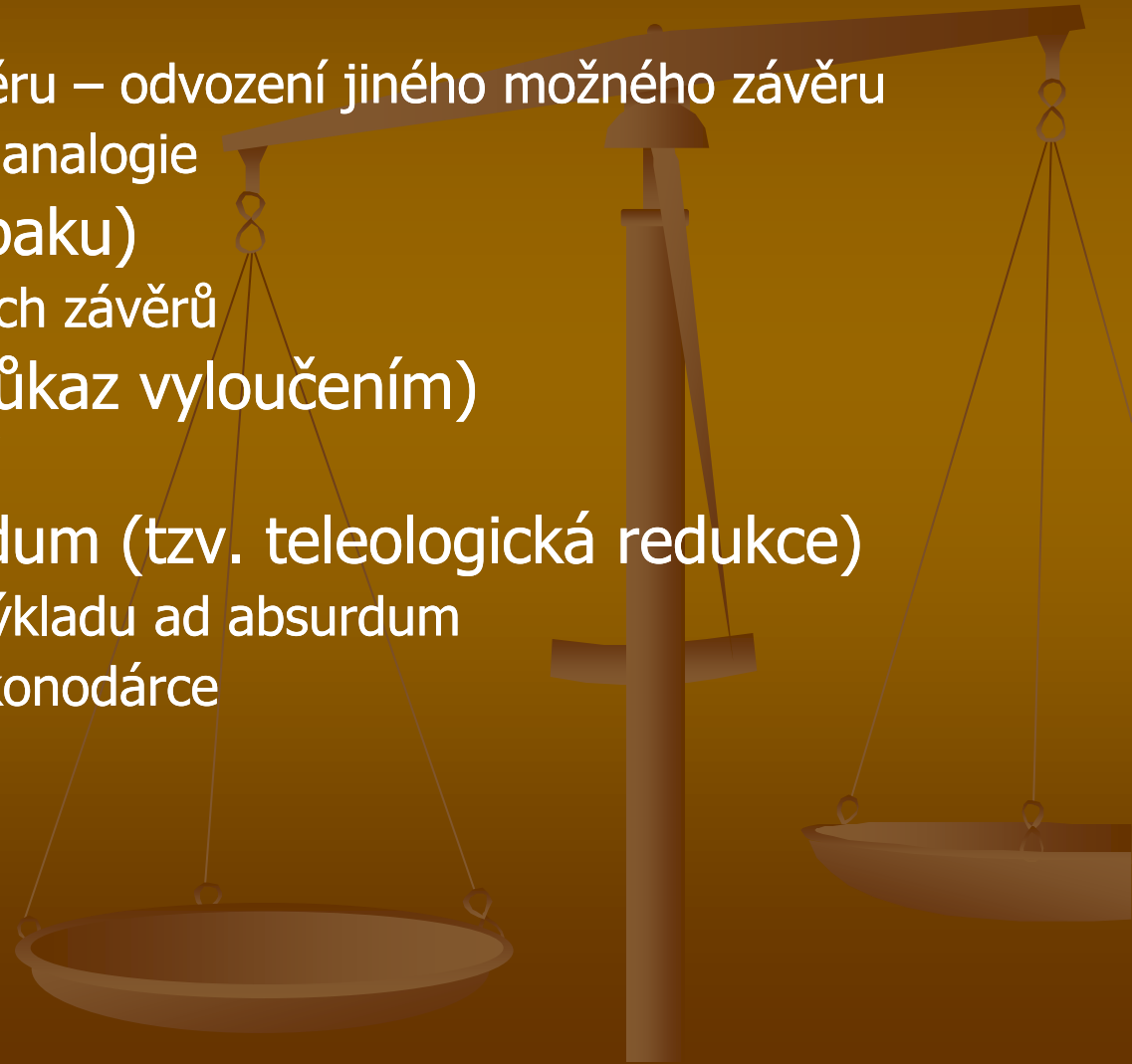
- Obecně
  - odvození „zvláštního“ od „zvláštního“
  - Analogie je hlavním nástrojem právního myšlení
  - Při použití analogie, Z nutně **nevyplývá z premis P1, P2**
  - Platnost argumentu je založena na bázi pravděpodobnosti a principů jednotlivých právních odvětví, které regulují přípustnost tohoto argumentu
- Analogie stricto sensu
  - Intra legem (intra verba legis)
  - Analogie legis
  - Analogie iuris
- A potiori (tzv. argumenty síly)
  - Arg. A minori ad maius (od menšího k většímu)
  - Arg. A maiori ad minus (od většího k menšímu)
- Ab exemplo (demonstrace příkladu)
- Argumentum a simile (důkaz podobnosti)

Zvláštní právně-logické argumenty

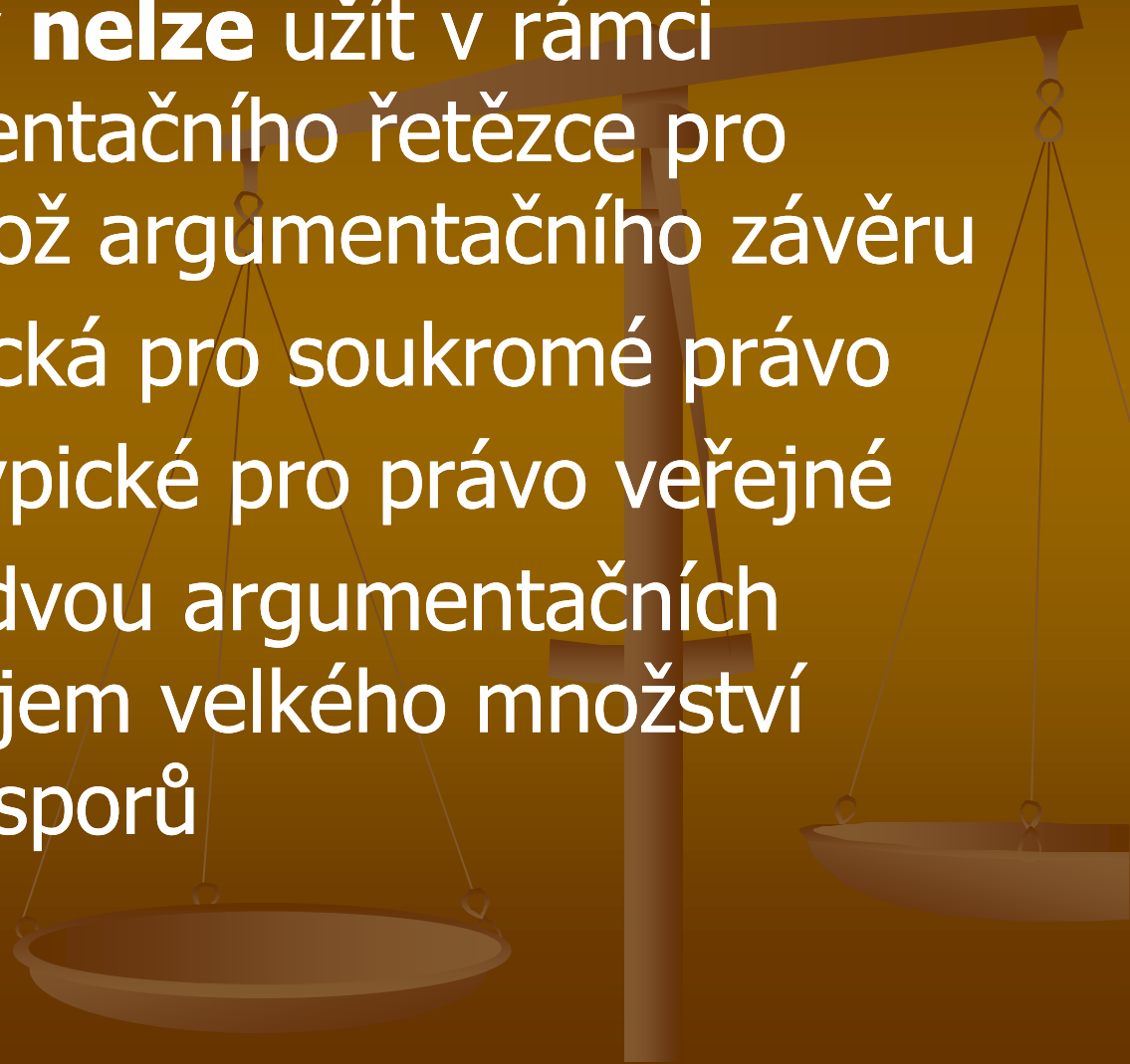
Vylučující argumenty

- Argumenty vylučující
  - negace možného závěru – odvození jiného možného závěru
  - Logický opak metody analogie
- A contrario (důkaz opaku)
  - Výběr ze dvou možných závěrů
- Per eliminationem (důkaz vyloučením)
  - Výběr z více možností
- reductionis ad absurdum (tzv. teleologická redukce)
  - Užití teleologického výkladu ad absurdum
  - Fikce racionálního zákonodárce

Vztah mezi analogií a vylučujícími argumenty

- Tyto argumenty **nelze** užít v rámci jednoho argumentačního řetězce pro odůvodnění téhož argumentačního závěru
- Analogie je typická pro soukromé právo
- A contrario je typické pro právo veřejné
- Konflikt těchto dvou argumentačních přístupů je zdrojem velkého množství interpretačních sporů

Děkuji Vám za pozornost.

